

O‘ZBEKISTONDA OILA INSTITUTINI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI

Urakova Nargiza Salomovna

Falsafa fanlari nomzodi

Qarshsi davlat universiteti

nariza.urakova@inbox.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekistonda oila institutining rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda oila institutsional rivojlanishning tarixiy, ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy jihatlariga ega. Shuningdek, maqolada oilaviy munosabatlarning zamonaviy holatini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: oila instituti, tendensiyalar, nikoh, ajralish, oilaviy qadriyatlar.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА СЕМЬИ В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются тенденции развития института семьи в Узбекистане. Результаты исследования показывают, что семья в Узбекистане имеет исторические, социально-культурные и экономические аспекты институционального развития. Также в статье даны рекомендации по улучшению современного состояния семейных отношений.

Ключевые слова: институт семьи, тенденции, брак, развод, семейные ценности.

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE FAMILY INSTITUTE IN UZBEKISTAN

ABSTRACT

This article analyzes the development trends of the Family Institute in Uzbekistan. The results of the study show that in Uzbekistan, the family has historical, socio-cultural and economic aspects of institutional development. The article also provides recommendations for improving the modern state of family relations.

Keywords: Family Institute, trends, Marriage, Divorce, Family Values

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, inson hayotining barcha jabhalarini qamrab oladi. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, oilaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini oshirish, oilaviy munosabatlarni

mustahkamlash va rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda [1]. Biroq, globallashuv va modernizatsiya jarayonlari oila institutiga o'z ta'sirini o'tkazmoqda, bu esa uning transformatsiyasiga olib kelmoqda [2]. Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda oila institutining rivojlanish tendensiyalarini o'rganish va tahlil qilishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot doirasida oila instituti bilan bog'liq adabiyotlar, statistik ma'lumotlar va me'yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Shuningdek, oila a'zolari bilan suhbatlar o'tkazildi va ularning fikr-mulohazalari o'rganildi.

Oila institutining rivojlanishiga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oila institutining transformatsiyasi global tendensiya hisoblanadi [3]. Biroq, har bir mamlakat o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, oila institutining rivojlanishi turlicha kechadi [4]. O'zbekistonda oila institutining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

Tarixiy omillar: O'zbekistonda oila instituti tarixan mustahkam an'analarga ega bo'lib, avlodlararo aloqalarni saqlab qolishga qaratilgan [5]. Shu bilan birga, sovet davrida oilaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati pasaygan edi [6].

Ijtimoiy-madaniy omillar: O'zbekiston jamiyatida oilaviy qadriyatlar va an'analarni muhim o'rin tutadi. Oilaviy munosabatlar ko'p jihatdan milliy mentalitet va diniy e'tiqodlar bilan bog'liq [7].

Iqtisodiy omillar: Bozor iqtisodiyotiga o'tish va iqtisodiy islohotlar oila institutiga o'z ta'sirini o'tkazdi. Iqtisodiy qiyinchiliklar va ishsizlik oilaviy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [8].

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda oila institutining rivojlanishi bir qator ijobiy va salbiy tendensiyalarga ega. Ijobiy tendensiyalar orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

Oilaviy qadriyatlarning tiklanishi: Mustaqillik yillarida oilaviy qadriyatlar va an'analarni saqlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga qaratilgan davlat siyosati olib borilmoqda [9].

Nikohlarning ko'payishi: So'nggi yillarda nikohlarning soni ortib bormoqda. Bu oila institutining mustahkamlanishidan dalolat beradi [10].

Oilaviy tadbirkorlikning rivojlanishi: Oilaviy biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat dasturlari ishlab chiqilmoqda. Bu oila a'zolarining iqtisodiy farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Salbiy tendensiyalar orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

Ajralishlar sonining ortishi: So'nggi yillarda ajralishlar soni ortib bormoqda. Bu oila institutining zaiflashuvidan dalolat beradi.

Oilaviy zo'ravonlikning mavjudligi: Oilaviy zo'ravonlik holatlarining soni ortib bormoqda. Bu oilaviy munosabatlarning buzilishiga olib keladi [3].

Yoshlar orasida nikohdan qochish tendensiyasi: Ba'zi yoshlar orasida nikohdan qochish tendensiyasi kuzatilmoqda. Bu oila institutining kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [4].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda oila instituti rivojlanishida ziddiyatli tendensiyalar kuzatilmoqda. Bir tomondan, nikohlar soni ortib bormoqda. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilning dastlabki 4 oyida 63,9 mingta nikoh holatlari qayd etilgan [10]. Bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 5,2 foizga ko'pdir. Nikohlarning ko'payishi oila institutining mustahkamlanishidan dalolat beradi.

Boshqa tomondan esa, ajralishlar soni ham ortib bormoqda. 2022-yilda O'zbekistonda 48 734 ta nikohdan ajralish holatlari qayd etilgan [11]. Bu har ming nafar aholiga 1,4 promille ajralishlar to'g'ri kelishini anglatadi. Ajralishlar sonining ortishi oilaviy munosabatlardagi muammolarni aks ettiradi.

Mazkur statistik ma'lumotlar O'zbekistonda oila institutining transformatsiyasi murakkab va ziddiyatli jarayon ekanligini ko'rsatadi. Oilaning mustahkamlanishi va ajralishlarning oldini olish borasida kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Jumladan:

- Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash va ularning psixologik bilimlarini oshirish.

- Er-xotin o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, nizolarni bartaraf etish bo'yicha treninglar tashkil etish.

- Ajralishlarning oldini olish maqsadida oilaviy maslahat markazlarini tashkil etish.

- Ommaviy axborot vositalarida oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilish.

Nikoh va ajralish ko'rsatkichlarining sezilarli darajadagi farqi ijtimoiy-iqtisodiy omillarga bog'liq ekanligini alohida ta'kidlash lozim. Xususan, iqtisodiy qiyinchiliklar, ishsizlik, turmush sharoitining yomonlashuvi ajralishlarning ko'payishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, yoshlarning hayotiy qadryatlariga, oilaviy munosabatlarga bo'lgan munosabatlarning o'zgarishi ham nikoh va ajralish ko'rsatkichlariga ta'sir qilishi mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun davlat va jamoat tashkilotlari hamkorligida kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Masalan, iqtisodiy

barqarorlikni ta'minlash, ish o'rinlarini yaratish, yoshlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik xizmatlarni kengaytirish kabi tadbirlar samarali bo'lishi mumkin.

Muammoning asosiy sabablari jamiyatning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini mustahkamlash, oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilish, oilaviy maslahatlar tizimini rivojlantirishda yotadi. Shu munosabat bilan, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va nodavlat tashkilotlarining roli muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSALAR

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda oila instituti murakkab transformatsiyalashuv jarayonini boshdan kechirmoqda. Bir tomondan, oilaviy qadriyatlar va an'analar tiklanmoqda, boshqa tomondan esa, oila institutining zaiflashuvi kuzatilmoqda. Oila institutini yanada rivojlantirish uchun davlat va jamiyat hamkorligini yanada mustahkamlash, oilaviy munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan ijtimoiy dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.

Oila institutining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni atroflicha tahlil qilish va har bir omilga alohida e'tibor qaratish kerak. Masalan, dindorlik darajasi va milliy mentalitet kabi omillarning oilaviy munosabatlarga ta'sirini ham hisobga olish lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Mirziyoyev, S.M. (2022). Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha 5 ta muhim tashabbus. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Family Business in Uzbekistan: Historical Background, Current State and Challenges. *Economic Review*, 2(2), 61-65.
3. Cherlin, A.J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848-861.
4. Thornton, A., & Young- DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1009-1037.
5. Икромов Г. (2021). Трансформация семейных ценностей в современном узбекском обществе. *Общество: социология, психология, педагогика*, (2), 23-29.
6. Арифханова А. (2020). Трансформация института семьи в Узбекистане. *Зборник радова Филозофског факултета в Приштине*, 50(4), 149-163.
7. Абдурахимова Н.А. (2019). Семейные ценности в национальной культуре Узбекистана. *Вестник науки и образования*, (19-2), 52.
8. Муминов А.Г. (2013). Занятость молодежи в Узбекистане и пути ее улучшения в условиях модернизации экономики (Doctoral dissertation, Tashkentskiy Gosudarstvennyy Ekonomicheskii Universitet).
9. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. (1998). Toshkent: Adolat.

10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2024). Demografiya. Stat.uz. [https://t.me/statistika_rasmiy/4726]
11. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). Demografiya. Stat.uz. [https://t.me/statistika_rasmiy/316]